

Szakirodalmi csemegék az elmúlt századokból

Tallózás folyóiratokban. 17. rész
Iparstatisztika II.

Tallózzunk tovább az 1901-ben megjelent **A magyar korona országainak gyáripara az 1898. évben** című sorozat 13. füzetében **A papirosanyag- és papirosgyártásban. A II. fejezet A papirosanyag- és papirosgyárak berendezésével** foglalkozik. **A kazánok és motorok** című részben ezt olvashatjuk:

...papirosgyártásunkban, ideértve a félgyártmányt előállító gyárakat is, kizárólag vízerőre van berendezve 10 telep, kizárólag gőzerőt használ 4 telep, gőz- és vízerővel dolgozik 9 telep s a legkifejlettebb berendezéssel – gőz-, víz- és elektromos erővel – rendelkezik 7 telep. A kizárólag vízerejű üzem tehát a legelterjedtebb, míg ellenben a tisztán gőzerejű üzem a legkevesebb számra szorítkozik.

A korunkban elterjedt használatnak örvendő hajtóerők közül kétségtelenül a legolcsóbb és legkönnyebben hozzáférhető a vízerő, viszont azonban bizonyos az is, hogy a hajtóerőnek e faja a legbizonytalanabb, a mennyiben a téli fagyok és a nyári hosszas szárazságok igen gyakran korlátozzák, sőt nem ritkán teljesen megszüntetik. Az erőnek e bizonytalanságával jár a kizárólag vízhajtásra berendezett telepeken az üzem bizonytalansága is, minélfogva jól felszerelt és állandóan versenyképes telepek viszonyaink közt nem lehet kizárólag vízerőre alapítottaknak lenniök. ... papirosgyárainknak ... épen egyharmada kizárólag a bizonytalan vízerőre van berendezve,...

Sokkal tökéletesebb a gyár berendezése, ha a vízerő mellett más, az időjárástól és egyéb külső körülményektől független hajtóerőt használhat. Ily hajtóerők mai viszonyaink közt a gőz és az elektromosság. Gőz- és vízerőt együttesen használó telepeink száma ... 9-et tesz, azon gyárak száma pedig, a melyek e két erő mellett még az elektromosságot is felhasználják céljaikra 7-re rúg.

Gőz- és vízerőre vannak berendezve névszerint: ... Kolba Mihály és fiai papirgyára Diósgyőrött,...

A most tárgyalt telepeknél is jobb helyzetben vannak gőz-, víz- és villamos erőt együttesen használó gyáraink. Nemcsak a termelt iparczikkek legnagyobb részét állítják elő ez ipartelepek, de a termelvények minősége és száma tekintetében is első helyen állanak. Gyártásuk 17 féle iparczikkre terjed ki, melyek közül 7-féle czikk hazai gyártásunkból egyedül általuk kerül forgalomba, ezek: a finom fatartalmú fogalmi-, író- és nyomdapapiros, levélpapiros és boríték, színes papiros, selyempapiros, szivarkapapiros, kartonpapiros és rajzpapiros. A legnagyobb mennyiségben állítják elő a közönséges fatartalmú fogalmi-, író- és nyomdapapirost ívekben és tekercecsekben ... (99,68%), továbbá finom és középfinom famentes papirost ... (88,59%) és különös finom famentes papirost ... (97,02%).

Ennek a fejezetnek a 2. része a **Munkagépek és berendezési tárgyak**, amelyben a technológiai sorrend szerint tárgyalja a gépeket. Emeljük ki ebből a papírgépre vonatkozó részeket:

A papírosgép a papirosgyártás összes gépei közt, nagy terjedelme s hajszálnyi precizitással működő szerkezete miatt a legnagyobb értéket képviseli, úgy, hogy egy teljesen felszerelt ily gép a megfelelő szárítókészülékekkel 150 – 200 ezer koronába, sőt többre is kerül. Maga e körülmény, valamint az a tény, hogy a papírosgép az egész berendezés központja levén, minden más gépezet ennek számára, illetőleg ennek munkája után dolgozik, a papírosgépet a gyárak berendezésének megítélésénél első sorban számottevővé teszik. Minél több egy gyárban a papírosgép, annál nagyobb annak előkészítő berendezése s ezzel együtt jó üzleti viszo-

nyok mellett termelése vagy legalább termelési képessége is.

Gyárainkban összesen 39 teljes papírgép található, a melyek közül 5 szereztetett be Magyarországon: valószínűleg azonban ezek is csak a magyar közvetítő kereskedelem útján jutottak tulajdonosaik birtokába, mert tudunkkal hazánkban máig sem állítanak elő papiros készítő gépeket. A többi 34 gép közül 8 Ausztriából, 16 Németországból, 5 Svájcból, 2 Belgiumból és 3 Franciaországból szereztetett be...

A papírgépek megítélésénél egyik főszempont azok szitaszélessége, ez határozza ugyanis meg a gépen gyártható papírszalag szélességét, a mi nemcsak a munka mennyisége tekintetében fontos, de üzemi szempontból is kiváló jelentőségű, mivel a kereskedelmi papirosok (csomagoló- és újságpapírok) egy részét csak is nagy szitaszélesség mellett lehet előállítani. Ha papírgépeinket e szempontból vizsgáljuk, úgy találjuk, hogy a szitaszélesség 92 centimétertől 215 centiméterig változik. A 92 centiméteres legkisebb forma a Gyürky-féle tiszolci gyárban, a legnagyobb pedig a hermaneczi papírgyár hermándi telepén működik. E két forma közt a legkülönbözőbb szitaszélességek fordulnak elő. A papírlemezgépeknél legelterjedtebb forma a 100 centiméteres, míg a teljes papírgépek legnagyobb száma 150–180 centiméter szitaszélességgel bír.

A papirosanyag- és papirosformáló gépekről fent mondottakat összegezve az tűnik ki, hogy egész papirosgyártásunkban 90 különféle faanyag- és cellulose formáló gép, papírlemezgép és teljes papirosgép található. E gépekből 28 esik a papirosanyag gyártásra, a mely utóbb említett gyártási ágban 34 teljes papirosgép, 15 papiroslemezgép és 13 faanyagformáló-mű dolgozik.

A technológiai folyamatnak megfelelően a papírfeldolgozó gépekről is találunk érdekes információkat, majd a szerző áttér a karbantartásra:

A gépeken történt hibák kijavítására s esetleg némely géprészek pótlására a legtöbb s kivált jobb felszerelésű papirosgyárainkban külön javító-műhely van berendezve. E javító-műhelyek fontosabb gépei és berendezési tárgyai közül kimutatásunkban 9 köszörűgép, 7 szalagfűrész, 9 körfűrész, 17 fűrőgép, 16 vastárgyakhoz való esztergapad, 12 gyalupad és gyalugép, és végül 7 kovácstűz fordul elő.

Akönyv III. fejezetének címe **A papirosanyag- és papirosgyárak termelése**. Első alfejezetében a tüzelőanyagokról ad áttekintést, a második pedig **A fölhasznált nyers anyagokról** szól. Megállapítja:

A papirosgyártás legfontosabb nyersanyaga a fenyőfa. Az 1898. év folyamán papírgyártási célokra gyárainkban összesen 99 579 köbméter fenyőfa használtatott fel és pedig 76 891 köbméter a faanyag- és cellulosegyárakban. ... Az összes gyárakban fölhasznált fenyőfa, hazánk megfelelő erdővel bővelkedvén, mind belföldi származású.

Szalmát 5 gyárunk használt összesen 50 113 métermázsa mennyiségben. ... Sajnálatos körülmény, hogy szalmatermelésünk csak ily kis mértékben használtatik fel a papirosgyártás céljaira, a minek következménye, az aradi szalmaanyaggyár munkájának beszüntetése után az, hogy a szalmaanyagért a külföldi, főleg a német gyárakhoz kell fordulnunk.

A gyárainkban felhasznált szalma mind belföldi eredetű.

Néhány segédanyag felhasználásának bemutatása után a 3. alfejezet **A felhasznált félgyártmányokról** szól:

Papirosgyáraink jelentékeny mennyiségű rongyot használnak fel a gyártás céljaira, e mennyiség 1898-ban 40 704 q-t tett s legnagyobb részben belföldi származású, a mennyiben az egész anyagból 31 467 q Magyarországon, 9 237 q pedig Ausztriából szereztetett be. ...a diósgyőri papírgyár 3 500 q-t (használt fel).

A gyárainkban elfogyasztott rongyok mennyiségét tárgyalva, megemlíthetjük még itt, hogy papirosgyárosaink általában panaszkodnak a hazai rongyanyag Ausztriába való tömeges kivitele ellen. Az osztrák gyárak nagy kereslete a belföldi rongyanyag nagy részét az osztrák piacokra viszi s nem csak azt okozza, hogy az anyag a belföldön megdrágul, hanem gyakran csak igen nagy nehézségekkel szerezhető be.

A papirgyártás mai állapotában általános elterjedtségű és a gyártásban felhasznált mennyiségek tekintetében a rongyanyagot jóval felülmulja a cellulose. E félglyártmányból gyáraink évi szükséglete 76 219 q-t tett, a melyből 48 128 q Magyarországon, 28 091 q pedig Ausztriában szereztetett be, a külföldi beszerzés tehát az összes felhasznált mennyiségnek jóval több mint egyharmadrészét teszi. Igaz ugyan, hogy ezzel szemben gyáraink 116 875 q celluloset állítottak elő...

Szintén igen jelentékeny, de a celluloseval nem versenyző anyaga a papirosgyártásnak a faanyag, a melyből gyáraink évi szükséglete 23 830 métermázsát tett: e mennyiségből 16 700 q hazánkban, 4 130 Ausztriából és 3 000 q Oroszországból szereztetvén be.

Hasonló mívelettel, mint azt a rongypapirosnál ismertettük, feldolgoznak még gyá-

raink **papiros-hulladékot** is. Ez anyag azonban magában használva, igen könnyen romló, foszlékony s nagyon alárendelt minőségű papirost adna, miért is a belőle készült pépet friss anyagokkal szokták keverni, egyedül a papiroslemezyártás az, a mely a papirhulladékot minden felfrissítés nélkül használhatja céljaira. Hulladékpapir gyárainkban 28 593 q dolgoztatott fel, a mely anyag 811 q ausztriai származású kivételével, mind belföldi eredetű. Legnagyobb mennyiségben a papiroslemezyárak használták, így a Zaitschek-féle budapesti gyár (4 000 q) a Weil-féle ugyancsak budapesti gyár (3 000 q), de a tulajdonképpen papirosgyárakban is elég elterjedtségnek örvend ...

A **szalmaanyagból** gyáraink csekély mennyiséget, 2 086 métermázsát használtak föl, a melynek nagyobb része 1 198 métermázsza Németországból szereztetett be, míg a kisebb rész (888 q) magyarországi származású.

A statisztikai feldolgozás az itt kiemelt részekben kívül mindenhol megadja az egyes gyárakra vonatkozó adatokat is, összehasonlításokat tesz Ausztriával és Németországgal, amit ha értékel egy mai papíripari szakember, úgy gondolom, hogy nem lehet elégedetlen iparstatisztikánk kezdeti lépéseivel

Tarján Ferencné

Zürichben vették meg a legdrágább papírunkat

Jankelovics Péter

A bélyegművészet a fehérmívességnek egy olyan különleges ágazata, amellyel már csaknem 150 éve mindennap kapcsolatba kerülünk. Sir Rowland Hill csodálatos találmánya gyorsan eljutott hazánkba és ezzel a magyar bélyegkiadás elindult világhódító útjára. Számos hazai és külföldi bélyegből mára becses műtárgy (papírirtkaság) lett,

amely megdobogtatja a „papirosok” szívét. Alábbi kis írásomban egy ilyennek a történetét kívánom bemutatni, néhány kevésbé ismert ténnyel együtt.

1867 szeptember 8-án adták fel Kőbányán és a bélyegző tanúsága szerint már másnap (!) megérkezett Bécsbe, Max Pfeiffernek az a levél, amelyért egy svájci árverezőháznak